

۱- مقدمه

سهام عمده‌ای از ثروت و درآمد کشورها در شهرها ایجاد می‌شوند. شهرها از نظر اقتصادی شریطی را فراهم می‌آورند که بهره‌وری کلی و جزئی عوامل تولید می‌تواند بالقوه افزایش یابد. این شرایط تحت تأثیر عوامل متعددی هستند ولی مدیریت و برنامه‌ریزی شهری نقش بسزایی در ایجاد و شکل‌گیری آنها، از طریق تهیه سیاست‌ها و برنامه‌های مناسب، دارند. اقتصاد پست مدرن بر پایه‌های جدیدی در حال شکل‌گیری است، و این عمده‌تأ مبتنی بر اطلاعات و تولید کالاها و خدمات غنی از نظر اطلاعاتی است و تقاضا برای مدیریت و برنامه‌ریزی شهری را حتی نسبت به گذشته به شدت افزایش می‌دهد. این مقاله رابطه بین شهرها و بهره‌وری و رشد اقتصاد ملی را، با تأکید خاص بر روی نقش جدید شهرها، در عصر تکنولوژی اطلاعات و یا اقتصاد اطلاعات مورد بررسی قرار می‌دهد. هدف اصلی مقاله نشان دادن این موضوع است که نقش شهرها - و به تبع آن مدیریت و برنامه‌ریزی آنها - همراه با حرکت کشورها به سمت جهانی شدن و اتکاء روزافزون بر تکنولوژی اطلاعات در حال افزایش است. به عبارت دیگر، اقتصاد مبتنی بر اطلاعات تقاضاهای جدیدی را برای مدیریت و برنامه‌ریزی شهری به وجود می‌آورد؛ و به همین دلیل وظیفه برنامه‌ریزی و مدیریت شهری به ویژه در کشورهای در حال توسعه‌ای مانند ایران، در این شرایط جدید کار دشوار و پیچیده‌ای است.

ادامه مقاله بدین صورت تنظیم شده است: در قسمت دوم سهم شهرها در اقتصاد ملی به اختصار مورد بررسی قرار می‌گیرد. قسمت سوم به تشریح چگونگی اثرگذاری شهرها بر بهره‌وری و رشد اقتصاد ملی اختصاص داده شده است. قسمت چهارم به اختصار به بررسی نقش مدیریت و برنامه‌ریزی شهری در بهبود و تقویت نقش شهرها در اقتصاد ملی در شرایط جدید اقتصاد جهانی می‌پردازد. در قسمت پنجم نیز جمع‌بندی و نتیجه‌گیری ارائه می‌گردد.

۲- سهم شهرها در رشد اقتصاد ملی

روش‌های مختلفی برای نشان دادن سهم شهرها در اقتصاد ملی وجود دارند. در کشورهایی که آمار و اطلاعات

نقش شهرها در بهره‌وری و رشد اقتصاد ملی

علی عسگری

دکتر در برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای

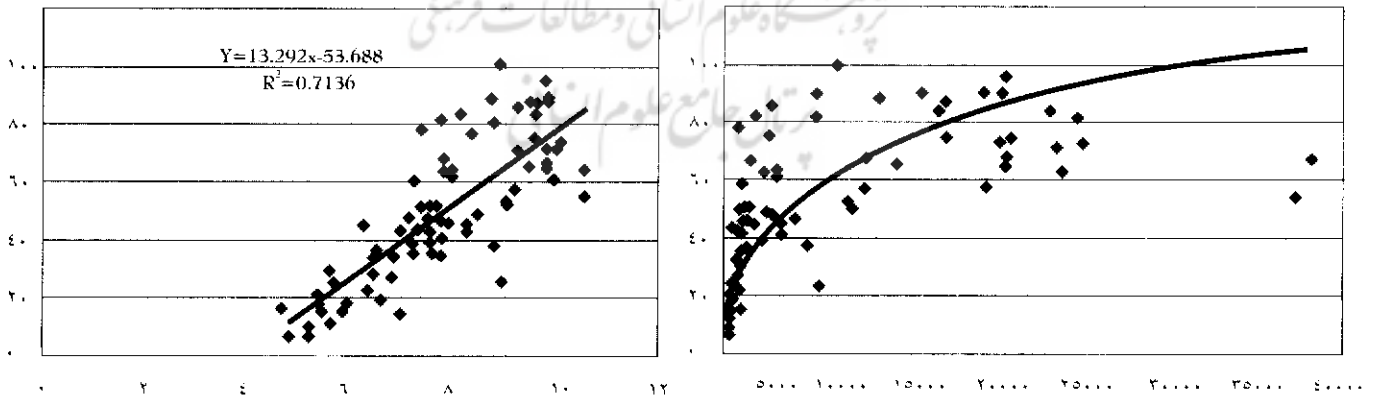
عضو هیأت علمی گروه شهرسازی دانشگاه

تربیت مدرس

در مورد فعالیت‌های اقتصادی شهرها به طور کامل و دقیق موجود است، این مسئله احتیاج به تحقیق و بررسی ندارد. در امریکا، به عنوان نمونه، مقدار تولید و درآمد شهرها و مادر شهرها همانند تولید ناخالص ملی محاسبه و برآورد می‌شود. وجود این داده‌ها به خوبی نشان می‌دهند که سهم و نقش شهرها در اقتصاد ملی چقدر است. این داده‌ها در اغلب کشورهای جهان به دلایل مختلف تولید و برآورد نمی‌شوند و از این رو لازم است که از روش‌های غیرمستقیم برای تعیین سهم شهرها و تأثیرات آنها بر اقتصاد ملی استفاده شود. یکی از این روش‌ها، استفاده از رابطه بین درآمد کشورها و سطح شهرنشینی آنهاست. شواهد و بررسی‌های موجود در زمینه ارتباط بین رشد و بهره‌وری اقتصادی ملی و شهرها بسیار زیاد و گسترده است. در مجموع در پژوهش‌های موجود در این زمینه، این باور به چشم می‌خورد که نواحی شهری تأثیرات مثبتی بر رشد اقتصادی ملی در کشورها دارند. به عنوان نمونه مطالعات زیادی انجام شده‌اند که در آنها رابطه مثبت بین درآمد سرانه و سطح شهرنشینی کشورها مورد تأیید قرار گرفته شده است (Jones and Kome, 1996; Lemelin and Pelese, 1995; Tolley and Thomas, 1987). روش دیگری که برای این منظور کم و بیش از آن استفاده شده، تأثیر مثبت نواحی شهری بر روی درآمد ملی و درآمدهای مالیاتی است. این مطالعات بر اساس داده‌های مالیات جمع‌آوری شده از فعالیت‌های اقتصادی در نواحی شهری و مقایسه آنها با کل درآمدهای مالیاتی دولت‌ها، به نوعی نشان می‌دهند که سهم شهرها در ایجاد درآمد به طور کلی چقدر است (Peterson, 1991; World Bank, 1991).

روش دیگر، مطالعاتی را دربر می‌گیرد که به بررسی رابطه بین بهره‌وری اقتصادی ملی و تجمع فعالیت‌ها در شهرها می‌پردازند. در این نوع مطالعات بهره‌وری فعالیت‌های مختلف در سکونتگاه‌ها با درجات مختلف تراکم و تجمع فعالیت‌های اقتصادی - و حتی اندازه مورد مقایسه و رابطه بین آنها - سنجیده می‌شود. در پژوهش‌های اقتصاد شهری، مطالعاتی نیز (اگر چه کمتر) بر روی رابطه بین بهره‌وری اقتصادی ملی و تجمع مردم و فعالیت‌ها در شهرها صورت گرفته است. (Ciccone and Hall, 1996; Glaeser, 1998; Henderson, 1988; Krugman, 1991; Rauch, 1993; Quigley, 1998). اینجاست که استفاده از رابطه بین درآمد ملی (سرانه) و شهرنشینی جزئیاتی از این رابطه در مورد نمونه‌هایی از کشورهای مختلف جهان و ایران ارائه می‌شود. نمودارهای شماره ۱ تا ۵ و جداول شماره ۱ تا ۳ خلاصه یافته‌های این بررسی را منعکس می‌سازند. همان گونه که در جدول شماره ۱ ملاحظه می‌شود، مکزیکوسیتی با دارا بودن ۱۵ درصد از جمعیت کشور مکزیک، نزدیک به ۳۴ درصد از تولید ناخالص ملی این کشور را ایجاد می‌کند. کلان شهر بوینس آیرس در آرژانتین در حالی که ۳۵ درصد جمعیت این کشور را در خود جای داده است، ۵۳ درصد از تولید ناخالص ملی این کشور را به وجود می‌آورد. تقریباً سهم کلیه شهرهای بزرگ دنیا از تولید ناخالص ملی کشورهایشان، بیشتر از سهم آنها از جمعیت است. در برخی از شهرها سهم آنها از تولید ناخالص داخلی کشور نسبت به سهم آنها از جمعیت کشور حتی به ۳/۵ هم می‌رسد. در مجموع شهرها هم درآمد سرانه بالاتر و هم بهره‌وری بالاتر را دارند.

نمودار شماره ۱: سرانه تولید ناخالص داخلی و سطح شهرنشینی براساس داده‌های ۸۳ کشور جهان (هر نقطه یک کشور را نشان می‌دهد)

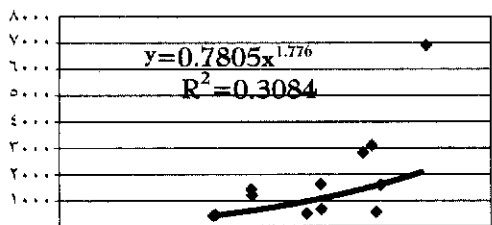

نمودار شماره ۲: سرانه تولید ناخالص ملی (مقیاس لگاریتمی) و سطح شهرنشینی براساس داده‌های ۸۳ کشور جهان

جدول شماره ۲ و نمودارهای شماره ۳ و ۴ درصد شهرنشینی و درآمد ناخالص ملی سرانه را برای برخی از کشورهای خاورمیانه و آسیای مرکزی اطراف ایران (اردن، مصر، آذربایجان، پاکستان، گرجستان، ایران، ترکیه و ارمنستان) نشان می‌دهند. همان گونه که ملاحظه می‌شود، در اینجا نیز رابطه بین درآمد ملی سرانه و درصد شهرنشینی، رابطه‌ای مستقیم است. کشورهایی که دارای درصد بالایی جمعیت شهرنشین هستند، در عین حال

جدول شماره یک: نسبت تولید ناخالص داخلی به جمعیت در شهرهای منتخب جهان

ناحیه شهری	کشور	جمعیت (درصد)	تولید ناخالص داخلی (درصد)	نسبت تولید ناخالص داخلی به جمعیت
سانتو دولو	برزیل	۸۶	۳۶٫۱	۴۲۰
بودمس ابرس	آرژانتین	۳۵۰	۲۳۰	۱۰۵۱
سانتیکو	شیلی	۳۵۰	۲۷٫۴	۱٫۳۲
لسا	برو	۲۸٫۱	۲۲٫۱	۱٫۲۳
گواناکول	اکوادور	۱۳٫۱	۳۰٫۱	۲٫۳۰
مکزیکو	مکزیک	۱۴٫۲	۳۳٫۶	۲٫۳۷
صند شهرها	مکزیک	۶۰٫۱	۷۹٫۷	۱٫۳۳
سازن سانتو دور	السالوادور	۲۵٫۸	۴۴٫۱	۱٫۷۱
پورت دوبرنس	هائیتی	۱۵٫۱	۳۸٫۷	۲٫۵۶
صند شهرها	هائیتی	۲۴٫۲	۵۷٫۶	۲٫۳۸
کارابازکا	مراکش	۱۲٫۱	۲۵٫۱	۲٫۰۷
ایجان	ساحل ایوری	۱۸٫۱	۳۳٫۱	۱٫۸۳
تارومو	کنا	۵٫۲	۲۰٫۱	۳٫۸۷
صند شهرها	کنا	۱۱٫۹	۳۰٫۳	۲٫۵۲
کراسی	ناکندران	۶٫۱	۱۶٫۱	۲٫۶۴
صند شهرها	هند	۱۹٫۹	۳۸٫۹	۱٫۹۵
سانکهای	چین	۱۲	۱۲٫۵	۱۰٫۴۲
مانز	فینیس	۱۲٫۱	۲۵٫۱	۲٫۰۷
مارکوف	ناپلند	۱۰٫۹	۳۷٫۴	۳٫۴۳
سکو	روسیه	۵۰٫۸	۱۰٫۹	۱٫۸۸
صند شهرها	ترکیه	۲۷٫۱	۷۰٫۱	۱٫۴۹

نمودار شماره ۳: رابطه بین درآمد ناخالص ملی سرانه و درصد شهرنشینی در کشورهای منتخب خاورمیانه و آسیا برای سال‌های ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۰

درآمد سرانه بالاتری نیز دارند. البته در این مورد رابطه از نظر آماری چندان قوی به نظر نمی‌رسد. این رابطه برای ایران با استفاده از داده‌های درآمد ملی و درصد شهرنشینی طی سال‌های ۱۳۳۸ تا ۱۳۷۹ مورد بررسی قرار گرفته است. اگر چه درآمد سرانه به قیمت‌های جاری است، و این تا حدودی موجب صعودی شدن زیاد این رابطه به ویژه در سال‌های بعد از انقلاب اسلامی به جهت تورم بالا شده است، ولی به راحتی نشان می‌دهد که در ایران نیز همراه با گسترش شهرنشینی درآمد سرانه افزایش پیدا کرده است. تبدیل درآمد سرانه در قیمت‌های ثابت صرفاً باعث کاهش شیب منحنی نمودار شماره پنج خواهد شد.

بدین ترتیب به نظر می‌رسد راز مهمی در تجمعات شهری وجود دارد که به طور مثبتی بر رشد اقتصادی اثر می‌گذارد. البته این لزوماً به معنای آن نیست که توسعه و رشد اقتصادی از طریق شهرنشینی شدن افزایش می‌یابد. به عبارت دیگر، سطوح بالای شهرنشینی و وجود شهرهای بزرگ در کشورها لزوماً حاکی از سطوح بالایی توسعه

اقتصادی در کشورها نیست. این مسئله به خصوص در کشورهای در حال توسعه مصداق می‌یابد. در برخی از این کشورها نرخ شهرنشینی حتی بالاتر از ۸۰ درصد است، در حالی که درآمد سرانه آنها بسیار پایین است. آنچه مسلم می‌نماید، این است که این کشورها بهره‌بردار را از شهرنشینی نبرده‌اند، زیرا با توجه به وجود رابطه مثبت بین شهرنشینی و توسعه اقتصادی، انتظار می‌رود این کشورها رفاه و توسعه اقتصادی بالاتری نیز داشته باشند، در حالی که چنین نبوده است. این بدان معناست که اندازه شهری لزوماً تضمین کننده رشد و ترقی اقتصادی نیست. به بیانی دیگر، وجود ابرشهرهایی مانند ساووپولو، لاگوس، کلکتا و یا تهران، اگر چه شرط لازم برای توسعه و رشد اقتصادی کشورند ولی شرط کافی نیستند.

۳- نقش شهرها در توسعه و رشد اقتصاد ملی

در اوایل دهه ۹۰ میلادی برخی از مطالعات انجام شده در بانک جهانی، واژه بهره‌وری شهری (۲) را مطرح کردند (World Bank, 1991). تلاش این مطالعات شناسایی کلیه عواملی بود که بهره‌وری شهرها را افزایش می‌دادند. البته با وجود این مطالعات هنوز برقراری ارتباط بین بهره‌وری بالاتر و شهرها کمی مشکل به نظر می‌رسد. همه این مطالعات به دنبال یافتن پاسخ این سؤال هستند که ساز و کار و نحوه اثرگذاری شهرها بر رشد و توسعه اقتصاد ملی چگونه است و چه چیز عامل اصلی ایجاد درآمدهای بیشتر به وسیله شهرها می‌شود؟ اقتصاددانان شهری در پاسخ به این سؤال مباحث و نظریه‌های مختلفی را مطرح کرده‌اند. برخی از آنان، تمایل به استفاده از مفهوم تجمع اقتصادی (۳) دارند. براساس این دیدگاه بنگاه‌های تولیدی و خدماتی در شرایط تجمع اقتصادی که عمدتاً در شهرها محقق می‌شود دارای بهره‌وری بالاتری هستند. بهره‌وری بالاتر به نوبه خود به معنای تولید بیشتر و سهم بیشتر در اقتصاد است (Henderson, 1988). بهره‌وری بالا در این شرایط دلایل متعددی دارد. مقیاس اقتصادی، پایین‌تر بودن هزینه‌های حمل و نقل، جریان اطلاعات، ارتباطات رو در رو، روابط داده - ستانده‌ای، هزینه‌های ثابت کمتر و بازارهای یکپارچه‌تر نیروی انسانی و کار، از جمله این دلایل برشمرده شده‌اند. مقیاس اقتصادی با تجمع بنگاه‌ها و مردم در فضا به وجود می‌آید و صرفه‌جویی‌های ناشی از مقیاس را پدید می‌آورد. زمانی که

بنگاه‌های اقتصادی دور هم جمع می‌شوند، با توجه به روابط موجود بین آنها هزینه‌های حمل‌ونقل و مبادله به میزان زیادی کاهش می‌یابد. از طرف دیگر، هنگامی که بنگاه‌ها و مردم در خوشه‌های مترکم در کنار یکدیگر قرار می‌گیرند جریان اطلاعات بین آنها بیشتر می‌شود و نوعی فرایند یادگیری از همدیگر در این میان به وجود می‌آید. ایجاد شرایط مناسب برای ارتباطات رو در رو با مشتریان و دیگران عامل مهم دیگری در افزایش بهره‌وری بنگاه‌های اقتصادی است. برخی از اقتصاددانان شهری به نقش تاریخی شهرها در این زمینه تأکید دارند. به عنوان نمونه جیکابز (Jacobs, 1984) اعتقاد دارد که شهرها در طول تاریخ محرک و بنیان رشد اقتصادهای

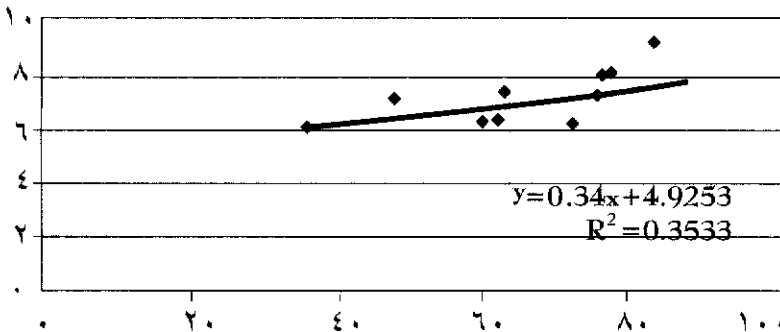
راز مهمی در تجمعات شهری وجود دارد که به طور مثبتی بر رشد اقتصادی اثر می‌گذارد. البته این لزوماً به معنای آن نیست که توسعه و رشد اقتصادی از طریق شهرنشینی شدن افزایش می‌یابد. این مسئله به خصوص در کشورهای در حال توسعه مصداق می‌یابد. آنچه مسلم می‌نماید، این است که این کشورها بهره‌لازم را از شهرنشینی نبرده‌اند

جدول شماره ۲: درآمد سرانه ناخالص ملی و درصد شهرنشینی در کشورهای منتخب آسیا برای سالهای ۱۹۹۹ و ۲۰۰۰

کشور	درصد شهرنشینی	دلار امریکا
اردن	۷۳/۶	۱۶۳۰
اردن	۷۴/۲	۱۶۸۰
مصر	۴۵	۱۳۸۰
مصر	۳۵/۲	۱۴۹۰
افریقایجان	۵۷	۵۶۰
افریقایجان	۵۷/۳	۶۱۰
پاکستان	۳۶/۵	۴۶۰
پاکستان	۳۷	۴۷۰
گرجستان	۶۰/۲	۶۲۰
گرجستان	۶۰/۷	۵۹۰
ایران	۶۱/۱	۱۶۰۰
ایران	۶۱/۶	۱۶۳۰
ترکیه	۷۴/۱	۲۸۸۰
ترکیه	۷۵/۳	۳۰۹۰
ارمنستان	۶۹/۷	۴۹۰
ارمنستان	۷۰	۵۲۰

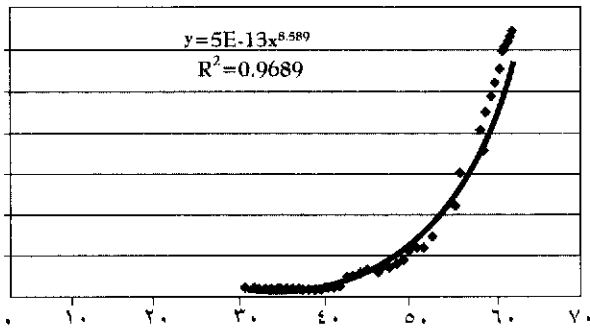
ملی بوده‌اند. شهرها همواره واسطه و ابزاری برای خلق ایده‌ها و گردش آنها در بین ملل و انجام مبادلات و عامل اصلی ابداعات، تحولات و توسعه بوده‌اند. نواحی روستایی غالباً حکم اولین نفع برندگان از موجودیت شهرها را داشته‌اند. کشاورزان فقط زمانی می‌توانستند محصولات خود را به بازار بیاورند که مکانی برای چنین بازاری وجود داشته باشد. اگر این مکان‌ها وظیفه خود را به خوبی انجام ندهند کل اقتصاد دچار مشکل خواهد شد. برای اینکه منافع حاصل از تجارت و مبادله حاصل آیند، باید بازارهای کشور و اقتصاد ملی یکپارچه باشند. این نیازمند دارا بودن مراکز بازار برای مبادله کالاها و خدمات و اطلاعات است. مراکز بازار کارآمد به نوبه خود موجب هزینه‌های پایین‌تر و بهره‌وری بالاتر می‌گردد. شهرها برای این وجود دارند که امکان دور هم جمع شدن کالاها، فکرها و مردم برای تولید و مبادله فراهم گردد و منافع و رفاه لازم برای جامعه و کشور به وجود آید. (Glaeser 1998; Quigley 1998). بالاخره باید گفت که کالاها و خدمات بدون شهرها جایی برای مبادله ندارند. بنابراین شهرها در طول تاریخ به عنوان مراکز توزیع و نقاط اتصال با سایر نقاط جهان، و حتی به صورت انبار کالاها و مواد اولیه، نقش ایفا کرده‌اند. بدون شک انجام این وظایف به نوبه خود نه تنها به سیستم‌های مناسب حمل‌ونقل و راه‌ها بلکه به خدمات متعددی مانند جمع‌آوری و دفن زباله و فاضلاب، ایمنی عمومی، ساختارهای قانونی و مقرراتی و مانند آنها نیاز دارد. از این رو هر سکونتگاه و تجمعی نمی‌تواند به صرف داشتن عنوان شهر باعث رشد و توسعه اقتصاد ملی شود. شهرهایی در این زمینه موفق هستند که خدمات شهری مناسب و فوی به مردم و بنگاههای اقتصادی ارائه دهند.

تجارت بین منطقه‌ای و بین‌المللی نیازمند خدمات پشتیبانی زیادی هستند که اجباراً در شهرها مستقر می‌شوند. بیمه، بانکداری، گمرک، تبلیغات و نظایر اینها از این نوع خدمات‌اند. کارایی این نوع خدمات و انجام درست وظایف شهری تعیین‌کننده ظرفیت شهر برای ایفای نقش خود در اقتصاد ملی است. خدمات و زیرساخت‌های شهری، همان‌گونه که می‌دانیم، با مکان گره خورده‌اند. بنگاه‌هایی که در شهر فعالیت می‌کنند نمی‌توانند اقدام به واردات نوع بهتر راه‌ها، خدمات ایمنی، و سیستم‌های جمع‌آوری و دفع فاضلاب از کشورهای دیگر کنند. مسلماً هزینه‌های ناشی از نارسایی در ارائه مطلوب این خدمات ابتدا به

نمودار شماره ۴: رابطه بین درآمد ناخالص ملی سرانه و درصد شهرنشینی در کشورهای منتخب خاورمیانه و آسیا برای سال‌های ۱۹۹۹ تا ۲۰۰۰ (نگارته درآمد سرانه)

۱۴۰۰ توانایی سازمان‌ها و ادارات شهری برای ارائه خدمات مناسب
 ۱۲۰۰ مستقیماً بر تولید ناخالص ملی کشورها اثر می‌گذارد. شهرهایی که
 ۱۰۰۰ دارای مدیریت کارآمد هستند، در حقیقت کالاهایی عمومی‌اند که
 همه مردم از آن منتفع می‌شوند
 ۸۰۰
 ۶۰۰ درک این نکته که شهرهای رقابت‌پذیر در شرایط کنونی باید
 ۴۰۰ محیطی را فراهم آورند که مردم خلاق و متفکر و مخترع را دور هم
 ۲۰۰ جمع کند، چالش جدیدی را برای مدیران و برنامه‌ریزان شهری به
 وجود آورده است

نمودار شماره ۵: رابطه بین درآمد سرانه و درصد شهرنشینی در ایران (۱۳۳۸-۱۳۷۹)

بنگاه‌های اقتصادی تحمیل می‌گردد و در نهایت از طریق آنها به مصرف‌کنندگان منتقل می‌شود. حال اگر مصرف‌کنندگان و یا مشتریان کالاها و خدمات تولیدی بنگاه‌های مستقر در شهرها به طور بالقوه از مشتریان بین‌المللی باشند، در این صورت هزینه‌های بالاتر به معنای از دست دادن بازارهای بین‌المللی، اشتغال کمتر و دستمزدهای پایین‌تر برای کل اقتصاد ملی خواهد بود. افزایش هزینه‌های تولید قیمت تمام شده، محصولات تولیدی در شهر را افزایش می‌دهد و از میزان رقابت‌پذیری محصولات تولیدی می‌کاهد. این مسئله به نوبه خود باعث کاهش تقاضا برای تولید کالاها و خدمات تولیدی شهر و در نتیجه اشتغال می‌گردد. کاهش تقاضا برای نیروی انسانی، دستمزدها را در بازار کار کاهش می‌دهد. همه اینها به نوعی تأثیرات نامطلوب ناشی از فقدان زیرساخت‌های مناسب شهری بر اقتصاد ملی به شمار می‌آیند. بنابراین توانایی سازمان‌ها و ادارات شهری برای ارائه خدمات مناسب از جمله در زمینه ایجاد، حفظ و نگهداری معابر و راه‌ها، ایمنی، آب و فاضلاب، جمع‌آوری زباله و مانند اینها - مستقیماً بر تولید ناخالص ملی کشورها اثر می‌گذارد. شهرهایی که دارای مدیریت کارآمد هستند، در حقیقت کالاهایی عمومی‌اند که همه مردم از آن منتفع می‌شوند. این بدان معناست که شهرها دارای منافعی برای کل جامعه هستند و لذا سرمایه‌گذاری بخش عمومی بر روی آنها دارای توجیه اقتصادی و اجتماعی است.

از ابتدای انقلاب صنعتی به این سو، شهرها نقشی بسیار اساسی در بهره‌وری بنگاه‌های اقتصادی داشته‌اند. البته شهرها قبل از انقلاب صنعتی نیز وجود داشته و همواره مظهر ابداعات، اندیشه‌ها و خلاقیت‌های هنری بوده‌اند. بسیاری معتقدند که پایه و اساس شهرها و خمیر مایه آنها در حقیقت همین است (Hall, 1999). بسیاری نیز بر این باورند که شهرها در حال بازگشت به نقش‌های اولیه و بنیادین خود به عنوان مراکز تمدن و ابداعات و هنر هستند. شهرهای کشورهای پیشرفته به تدریج نقش صنعتی خود را رها می‌کنند (Ingrame, 1998). در کشورهای دیگر نیز روندهای مشابهی در حال وقوع است.

هزینه‌های جابجایی و حمل و نقل مردم و اندیشه‌ها، همانند سابق، اهمیت زیادی دارند. برخلاف تصور رایج که فن‌آوری‌های جدید اطلاعاتی تقاضا برای تعامل رو در رو را کاهش می‌دهند، تجربیات و شواهد موجود نشان از آن دارند که این فن‌آوری‌ها در حقیقت موجب افزایش تماس‌های فردی و رو در رو می‌شوند. اغلب شواهد نشان می‌دهند که تعاملات الکترونیکی و تماس‌های رو در رو به جای آنکه جانشین یکدیگر باشند، در حقیقت مکمل هم هستند (Hall, 1999; 962-63; Gasper and Glaeser, 1998). فن‌آوری‌های جدید اطلاعات، آن گونه که به نظر می‌رسد، تقاضا برای تماس‌های فردی را افزایش داده‌اند. بر همین اساس ماهیت تماس‌های رو در رو نیز دچار تغییر و تحول شده است. در این تماس‌ها و ملاقات‌ها، برخلاف گذشته که بیشتر اطلاعات رد و بدل می‌شدند، دیگر اطلاعات کمتر رد و بدل می‌گردد و عمدتاً به اعتمادسازی، ایجاد شبکه‌ها و رد و بدل کردن اطلاعات حرفه‌ای و تخصصی صورت می‌پذیرد. در مجموع می‌توان گفت که در حرکت به سمت اقتصاد اطلاعاتی جدید نه تنها از نقش و اهمیت شهرها کاسته نمی‌شود بلکه بر نقش و اهمیت آنها افزوده می‌گردد (Glaeser, 1998). در اغلب کشورهای صنعتی بخش‌های خدمات رسانه‌ای و تفریحی با سرعت فوق‌العاده‌ای در حال رشد هستند. این وضعیت تا حدودی در مورد کشورهای امریکای لاتین، شرق آسیا و برخی از کشورهای خاورمیانه مانند امارات متحده عربی نیز صادق است. به دنبال این فعالیت‌ها، ارائه خدمات پشتیبانی و واسطه‌ای مانند مشاوره فنی، خدمات کامپیوتری، مدیریت، حسابداری، طراحی، بازاریابی، خدمات مالی و مانند اینها نیز در این میان رونق فراوان یافته‌اند. اغلب فعالیت‌هایی که در ادارات مرکزی و منطقه‌ای بنگاه‌ها صورت می‌گیرند، از این نوع هستند. این فعالیت‌های متنوع در حقیقت معرف اقتصاد اطلاعاتی جدید به شمار می‌آیند. این اقتصاد بر مبنای تولید،

سال	درآمد سرانه (هزار تومن)	درصد شهرنشینی
۱۳۷۸	۳۳۰	۳۳
۱۳۷۹	۳۳۰	۳۳
۱۳۸۰	۳۳۰	۳۳
۱۳۸۱	۳۳۰	۳۳
۱۳۸۲	۳۳۰	۳۳
۱۳۸۳	۳۳۰	۳۳
۱۳۸۴	۳۳۰	۳۳
۱۳۸۵	۳۳۰	۳۳
۱۳۸۶	۳۳۰	۳۳
۱۳۸۷	۳۳۰	۳۳
۱۳۸۸	۳۳۰	۳۳
۱۳۸۹	۳۳۰	۳۳
۱۳۹۰	۳۳۰	۳۳
۱۳۹۱	۳۳۰	۳۳
۱۳۹۲	۳۳۰	۳۳
۱۳۹۳	۳۳۰	۳۳
۱۳۹۴	۳۳۰	۳۳
۱۳۹۵	۳۳۰	۳۳
۱۳۹۶	۳۳۰	۳۳
۱۳۹۷	۳۳۰	۳۳
۱۳۹۸	۳۳۰	۳۳
۱۳۹۹	۳۳۰	۳۳
۱۴۰۰	۳۳۰	۳۳
۱۴۰۱	۳۳۰	۳۳
۱۴۰۲	۳۳۰	۳۳
۱۴۰۳	۳۳۰	۳۳
۱۴۰۴	۳۳۰	۳۳
۱۴۰۵	۳۳۰	۳۳
۱۴۰۶	۳۳۰	۳۳
۱۴۰۷	۳۳۰	۳۳
۱۴۰۸	۳۳۰	۳۳
۱۴۰۹	۳۳۰	۳۳
۱۴۱۰	۳۳۰	۳۳
۱۴۱۱	۳۳۰	۳۳
۱۴۱۲	۳۳۰	۳۳
۱۴۱۳	۳۳۰	۳۳
۱۴۱۴	۳۳۰	۳۳
۱۴۱۵	۳۳۰	۳۳
۱۴۱۶	۳۳۰	۳۳
۱۴۱۷	۳۳۰	۳۳
۱۴۱۸	۳۳۰	۳۳
۱۴۱۹	۳۳۰	۳۳
۱۴۲۰	۳۳۰	۳۳
۱۴۲۱	۳۳۰	۳۳
۱۴۲۲	۳۳۰	۳۳
۱۴۲۳	۳۳۰	۳۳
۱۴۲۴	۳۳۰	۳۳
۱۴۲۵	۳۳۰	۳۳
۱۴۲۶	۳۳۰	۳۳
۱۴۲۷	۳۳۰	۳۳
۱۴۲۸	۳۳۰	۳۳
۱۴۲۹	۳۳۰	۳۳
۱۴۳۰	۳۳۰	۳۳
۱۴۳۱	۳۳۰	۳۳
۱۴۳۲	۳۳۰	۳۳
۱۴۳۳	۳۳۰	۳۳
۱۴۳۴	۳۳۰	۳۳
۱۴۳۵	۳۳۰	۳۳
۱۴۳۶	۳۳۰	۳۳
۱۴۳۷	۳۳۰	۳۳
۱۴۳۸	۳۳۰	۳۳
۱۴۳۹	۳۳۰	۳۳
۱۴۴۰	۳۳۰	۳۳
۱۴۴۱	۳۳۰	۳۳
۱۴۴۲	۳۳۰	۳۳
۱۴۴۳	۳۳۰	۳۳
۱۴۴۴	۳۳۰	۳۳
۱۴۴۵	۳۳۰	۳۳
۱۴۴۶	۳۳۰	۳۳
۱۴۴۷	۳۳۰	۳۳
۱۴۴۸	۳۳۰	۳۳
۱۴۴۹	۳۳۰	۳۳
۱۴۵۰	۳۳۰	۳۳
۱۴۵۱	۳۳۰	۳۳
۱۴۵۲	۳۳۰	۳۳
۱۴۵۳	۳۳۰	۳۳
۱۴۵۴	۳۳۰	۳۳
۱۴۵۵	۳۳۰	۳۳
۱۴۵۶	۳۳۰	۳۳
۱۴۵۷	۳۳۰	۳۳
۱۴۵۸	۳۳۰	۳۳
۱۴۵۹	۳۳۰	۳۳
۱۴۶۰	۳۳۰	۳۳
۱۴۶۱	۳۳۰	۳۳
۱۴۶۲	۳۳۰	۳۳
۱۴۶۳	۳۳۰	۳۳
۱۴۶۴	۳۳۰	۳۳
۱۴۶۵	۳۳۰	۳۳
۱۴۶۶	۳۳۰	۳۳
۱۴۶۷	۳۳۰	۳۳
۱۴۶۸	۳۳۰	۳۳
۱۴۶۹	۳۳۰	۳۳
۱۴۷۰	۳۳۰	۳۳
۱۴۷۱	۳۳۰	۳۳
۱۴۷۲	۳۳۰	۳۳
۱۴۷۳	۳۳۰	۳۳
۱۴۷۴	۳۳۰	۳۳
۱۴۷۵	۳۳۰	۳۳
۱۴۷۶	۳۳۰	۳۳
۱۴۷۷	۳۳۰	۳۳
۱۴۷۸	۳۳۰	۳۳
۱۴۷۹	۳۳۰	۳۳
۱۴۸۰	۳۳۰	۳۳
۱۴۸۱	۳۳۰	۳۳
۱۴۸۲	۳۳۰	۳۳
۱۴۸۳	۳۳۰	۳۳
۱۴۸۴	۳۳۰	۳۳
۱۴۸۵	۳۳۰	۳۳
۱۴۸۶	۳۳۰	۳۳
۱۴۸۷	۳۳۰	۳۳
۱۴۸۸	۳۳۰	۳۳
۱۴۸۹	۳۳۰	۳۳
۱۴۹۰	۳۳۰	۳۳
۱۴۹۱	۳۳۰	۳۳
۱۴۹۲	۳۳۰	۳۳
۱۴۹۳	۳۳۰	۳۳
۱۴۹۴	۳۳۰	۳۳
۱۴۹۵	۳۳۰	۳۳
۱۴۹۶	۳۳۰	۳۳
۱۴۹۷	۳۳۰	۳۳
۱۴۹۸	۳۳۰	۳۳
۱۴۹۹	۳۳۰	۳۳
۱۵۰۰	۳۳۰	۳۳

اگر به جای توجه به جنبه‌های منفی شهرها بر جنبه‌های مثبت نگریسته شود، این نکته به خوبی روشن می‌گردد که شهرها نقشی بسیار حیاتی را در اقتصاد کشور بر عهده دارند. سیاست‌های ملی که به این جنبه‌های مثبت توجه کرده و به دنبال سرمایه‌گذاری بروی آنها باشد، نه تنها به شهرها بلکه به کل اقتصاد کشور کمک کرده است

انتقال و مبادله اطلاعات است. نکته‌ای که از نظر مدیریت و برنامه‌ریزی شهری اهمیت می‌یابد، این است که فعالیت‌های این اقتصاد جدید در حال شکل‌گیری، نسبت به اندازه و ساختار شهرها بسیار حساس است. این فعالیت‌ها اصولاً دارای ویژگی‌هایی هستند که این وابستگی را به وجود می‌آورد یا تشدید می‌کند. از جمله این ویژگی‌ها اینک: (۱) این فعالیت‌ها میل به تمرکز در تعداد معدودی از شهرها را دارند؛ (۲) این فعالیت‌ها تمایل به خوشه‌ای عمل کردن دارند؛ (۳) این فعالیت‌ها تمایل دارند در مراکز شهرها، مناطق و کشورها استقرار یابند (Hall, 1999; Polese and Champange, 1999; Anas et al., 1998). مردم برای انجام این فعالیت‌ها در ادارات، استودیوها، رستوران‌ها، هتل‌ها، کلاس‌ها و نظایر اینها به دور یکدیگر جمع می‌شوند. بنگاه‌ها و مردم خوشه‌هایی را در اطراف این مراکز تشکیل می‌دهند تا بخت خود را برای دستیابی به جدیدترین اطلاعات به حداکثر برسانند. بدیهی است هر کجا این خوشه‌های جدید به اندازه کافی بزرگ و متراکم باشند، خوشه‌های رقیب و مکمل نیز شکل می‌گیرند. به هر ترتیب نقش شهرها و به خصوص شهرهای بزرگ در رشد و توسعه اقتصادی کشورها در حال افزایش است.

۴- نقش مدیریت و برنامه‌ریزی شهری در تقویت نقش شهرها در اقتصاد ملی

سؤالی که در اینجا مطرح می‌شود این است که چرا برخی از شهرها در کسب منافع و عواید شهرنشینی موفق‌تر از کشورهای دیگر عمل کرده‌اند. بدیهی است عوامل متعددی در این زمینه می‌توانند تأثیرگذار باشند؛ ولی سیاست‌های اقتصاد ملی، تاریخ و رویدادها، فرهنگ و ارزش‌های ملی نقش مهمی در افزایش ثروت ملل ایفا کرده‌اند. پتانسیل اقتصادی شهرها تا حدود زیادی تحت تأثیر شرایط ملی و منطقه‌ای آنهاست. در اغلب کشورها ارتباط زیادی بین سطح توسعه اقتصادی و عواملی مانند سیاست‌های اقتصادی و پولی، چارچوب‌های قانونی و مقرراتی و سیستم آموزش عمومی وجود دارد. اینها همان عواملی هستند که اولسن (Olson, 2000) آنها را کالاهای عمومی و یا اقدامات جمعی می‌نامد و پایه و اساس توسعه مدرن را تشکیل می‌دهند. بدون داشتن ترکیب مناسبی از این عوامل، منافع بالقوه حاصل از شهرنشینی بسیار محدود خواهد بود. اما سؤال دیگری که در اینجا مطرح می‌گردد، میزان تأثیرگذاری سیاست‌های ملی و منطقه‌ای و شهری در این زمینه است. پاسخ این سؤال البته مشکل است؛ اگر چه این به معنای کم اثر بودن این سیاست‌ها نیست. مشکل اصلی نیز مربوط به تمایز و تفکیک این سیاست‌ها از یکدیگر در کشورهای مختلف است. معنای این واژه‌ها در هر کشور فرق می‌کند؛ در حالی که مثلاً در برخی از کشورها خدمات آب و فاضلاب دارای تشکیلات ملی است (مانند ایران)، در برخی از کشورهای دیگر این خدمات را شهرداری‌ها و سازمان‌های محلی وابسته به آنها ارائه می‌کنند. به هر ترتیب کلیه سیاست‌هایی که به نوعی به نحوه اداره شهرها و خدماتی که ارائه می‌دهند مربوط می‌شوند، می‌توانند تأثیرات زیادی بر رابطه بین شهرنشینی و توسعه اقتصادی داشته باشند. آنچه در اینجا باید بدان تأکید کرد، این نکته است که نحوه مدیریت و برنامه‌ریزی شهرها تأثیرات عمده‌ای بر عملکرد اقتصادی آنها - و به تبع اقتصاد ملی - خواهد داشت.

سیاست‌هایی که بر توان اقتصادی شهرها اثر می‌گذارند بسیار متنوع و، در کشورهای مختلف، متفاوت‌اند. ویژگی‌های مکانی شهرها بدون تردید از شروط لازم برای پیشرفت اقتصادی آنها محسوب می‌شوند؛ هر چند در اینجا تمرکز بروی آن دسته از سیاست‌های شهری است که به طور مستقیم بر مسائل شهری اثر می‌گذارند. این سیاست‌ها شامل مواردی از قبیل کدهای شهری در زمینه‌های مختلف و قدرت و اختیار سازمان‌ها و ادارات محلی می‌شوند.

چالش عمده‌ای که در اینجا در مقابل سیاست‌گذاران وجود دارد، فهم روابط متقابل بین سیاست‌های انتخاب و توسعه اقتصاد ملی است.

1. Polese, Mario, (2000), "How Cities Create wealth in the Information Economy: Challenges for Urban and City Management in Developing Nations", Paper Prepared for the World Bank Institute Core Course on Urban and City Management, May 8-19, 2000, Buenos Aires, Argentina.
- 2- Ingram, Gregory K. (1998) "Patterns of Metropolitan Development: What have we learned?", *Urban Studies*. XXXV, 7: 1019-1053

- Castells, Manuel (1996) *The Rise of the network Society*, Blackwell, London, 1996.
- Ciccollo, Pablo (1999) "Globalización y dualización en la región Metropolitana de Buenos Aires. Grandes inversiones y reestructuración socioterritorial en los años noventa" *Revista Latinoamericana de Estudios Urbano Regionales*, XXXV, 76:5-28.
- Ciccone, A. and R.E. Hall (1966) "Productivity and the Density of Economic Activity", *American Economic Review*, 86, 1: 54-70.
- CUI (1999) *Reinvesting in Toronto: What the Competition is Doing*, Study Prepared by Urban Strategies Inc., Canadian Urban Institute, Toronto.

مدیریت و برنامه‌ریزی شهری چگونه می‌تواند بر تقویت نقش شهرها در اقتصاد ملی تأثیر بگذارد؟ با استفاده از آنچه تاکنون ارائه شد می‌توان به این نتیجه رسید که شهرها برای آنکه در شرایط کنونی اقتصاد جهانی همچنان بتوانند نقش و وظیفه خود را در اقتصاد ملی ایفا کنند، باید محیطی مناسب برای تجمع افکار و اندیشه‌های خلاق و متفکر و کارآفرینان اقتصادی فراهم آورند. از این رو درک این نکته که شهرهای رقابت‌پذیر در شرایط کنونی باید محیطی را فراهم آورند که مردم خلاق و متفکر را دور هم جمع کند، چالش جدیدی را برای مدیران و برنامه‌ریزان شهری به وجود آورده است. این موارد تا حدودی یادآور اهداف و آرمان‌های اصیل و سنتی برنامه‌ریزی شهری است. بدون تردید اقتصاد جدید نیاز به مراکز شهری زنده و پویا، با سیستم حمل‌ونقل عمومی کارا و کاربری اراضی معقول و حساب شده دارد. افکار خلاق که در حقیقت راهبران اقتصاد جدید هستند و به دنبال محیط‌های خلاق و با نشاط از نظر اجتماعی‌اند. از همین رو احیای مراکز شهرها و حفظ میراث فرهنگی آنها، در مدیریت و برنامه‌ریزی شهری مورد توجه جدی قرار گرفته‌اند.

از نظر اقتصادی، وجود یک مرکز تجاری جذاب در شهر که در آن مردم با یکدیگر در محیطی آرام و صمیمی به صورت پیاده ملاقات کنند و ارتباط برقرار سازند به عنوان نوعی کالای عمومی تلقی می‌شود و پایه و اساس مادرشهری غنی از نظر اطلاعاتی را شکل می‌دهد. تحقق این امر مستلزم تهیه و طراحی محیط‌های ایمن، و طراحی فضاهای عمومی دوست‌داشتنی است. به همین دلیل بهبود زیبایی شهرها و طراحی فضاهای عمومی مانند پارک‌ها، فضاهای سبز و میدان‌ها، در سال‌های اخیر اهمیت زیادی در امر مدیریت و برنامه‌ریزی شهری یافته است (CUI, 1999). جایابی و حمل‌ونقل کارای مردم همچنین نیاز به توجه بیشتر به حمل‌ونقل عمومی شهرها دارد. مراکز تجاری شهرها برای آنکه فعال باشند و بتوانند جاذبه‌های خود را حفظ کنند، به حرکت روزانه

فقط در سطوح معینی از تراکم و الگوهای خاصی از کاربری اراضی،

ارائه خدمات حمل‌ونقل عمومی سودآور است

تعداد بیشماری از مردم به سمت آن - و یا از سوی آن به پیرامون - نیاز دارند. شهرهایی که دارای مراکز تجاری فعال هستند عمدتاً شهرهایی‌اند که به طور کلی در نگهداری سیستم حمل‌ونقل عمومی و جایگزین کردن آن با وسایل نقلیه شخصی موفق عمل کرده‌اند. البته توانایی ایجاد و نگهداری سیستم‌های حمل‌ونقل عمومی به نوبه خود متأثر از سیستم کاربری اراضی و تراکم جمعیتی شهرهاست. فقط در سطوح معینی از تراکم و الگوهای خاصی از کاربری اراضی، ارائه خدمات حمل‌ونقل عمومی سودآور است. سیستم‌های حمل‌ونقل عمومی همچنین نیازمند نوعی از روش‌های قیمت‌گذاری هستند که موجب اعطای یارانه به حمل‌ونقل شخصی نشود. اگر حمل‌ونقل شخصی با صرفه‌تر از حمل‌ونقل عمومی باشد، انتظار تقویت و توسعه حمل‌ونقل عمومی بعید به نظر می‌رسد. اینها در حقیقت همان موضوعاتی هستند که برنامه‌ریزی شهری به طور سنتی از قدیم با آنها مواجه بوده و سروکار داشته است. اقتصاد جدید به این مسائل به گونه‌ای دیگر توجه کرده است.

الگوهای برنامه‌ریزی شهری کم تراکم و ناپیوسته سکونتگاه‌های شهری، هزینه‌های حفظ و نگهداری زیرساخت‌های شهری و ارائه خدمات شهری را به شدت افزایش داده‌اند. البته ناگفته نماند که وجود زیرساخت‌های کم و ناقص خود نیز در مواردی موجب گسترش افقی شهرها را فراهم آورده است. به هر صورت الگوهای گذشته و فعلی برنامه‌ریزی و توسعه شهری به شدت مورد تردید قرار گرفته‌اند. مهم‌ترین مسئله‌ای که در این زمینه مطرح می‌گردد، این است که این الگوها حتی اگر در گذشته مؤثر و مفید بوده‌اند حداقل پاسخگوی نیازهای آتی جوامع نخواهند بود. گسترش افقی شهرها موجب افزایش هزینه‌های مبادله و تولید شده و کارایی نیروی کار را به شدت پایین آورده است. ازدحام و شلوغی و آلودگی هوا و مسائلی از این دست بر کارایی نیروی انسانی و بهره‌وری آن در شهرهایی که فاقد استانداردها و کیفیت لازم در این زمینه هستند تأثیرات منفی زیادی بر جای می‌گذارد.

از آنجا که بسیاری معتقدند این فقط ساز و کار بازار نبوده است که موجب گسترش افقی شهرها گردیده، و سیاست‌های اقتصادی و برنامه‌ریزی نیز در این زمینه سهم عمده‌ای داشته‌اند، اکثر شهرهای بزرگ دنیا در صدد اصلاح سیاست‌های پیشین و بهبود سیستم‌های حمل‌ونقل عمومی، شبکه معابر و بزرگراه‌های خود برآمده‌اند.

Gaspar, J. and E. Glaeser (1998) "Information Technology and the Future of Cities", *Journal of Urban Economics*, 43: 136-156.

Glaeser, Edward L. (1998) "Are Cities Dying?" *Journal of Economic Perspectives*, 12, 2: 139-160.

Hall, Peter (1999) *Cities in Civilization. Culture, Innovation, and Urban Order*. Phoenix Giant, London.

Henderson, Vernon (1988) *Urban Development: Theory, Fact and Illusion*, Oxford University Press. New York.

Jacobs, Jane (1984) *Cities and the Wealth of Nations*, Vintage, New York.

Krugman, Paul (1991) "Increasing Returns and Economic Geography" *Journal of Political Economy*, 99, 3: 483-499.

Krugman, Paul (1996) "Making Sense of the Competitiveness Debate" *Oxford Review of Economic Policy*, 12: 17-25.

Landis, David S. (1998) *The Wealth and Poverty of Nations: Why Some are Rich and Some are Poor*. W. W. Norton & Co. New York and London.

Lever, W. F. and L. Turok (1999) "Competitive Cities: Introduction to the Review" *Urban Studies*, 36, 5-6: 791-793.

Lungo, Mario (2000) "Downtown San Salvador: Housing, Public Spaces, and Economic Transformation" in M. Polese and R. Stren (eds) *The Social Sustainability of Cities: Diversity and the Management of Change*, University of Toronto Press, Toronto: 228-249. Montreal.

Newman P. et J. Kenworthy (1989) *Cities and Automobile Dependence*. An International Sourcebook, Gower Technical, Boston.

Newman P. et J. Kenworthy (1998) *Sustainability and Cities. Overcoming Automobile Dependence*, Island Press, Washington D. C.

Olson, Mancur (2000) *Power and Prosperity*, Basic Books, New York.

Petersen, George et al (1991) *Urban Economies and National Development*, Office of Housing and Urban Programs, USAID, Washington D.C.

نکته مهمی که وجود دارد این است که وقتی شهر شکل گرفت نمی توان آن را از بین برد. وقتی حمل و نقل عمومی در شهری با استقبال چندانی مواجه نشد، به سختی می توان آن را گسترش داد. بنابراین برنامه ریزان شهری به ویژه در کشورهای در حال رشد باید زمانی برای حفظ سیستم حمل و نقل عمومی وارد عمل شوند که تقاضا برای این خدمات زیاد است؛ زیرا همراه با افزایش درآمدها مالکیت وسیله نقلیه افزایش می یابد و شیوه حمل و نقل شخصی به رقابت با حمل و نقل عمومی می پردازد. با آنکه در زمان حاضر در اغلب کشورهای در حال توسعه تقاضا برای حمل و نقل عمومی نسبتاً بالاست ولی این وضعیت ممکن است چندان دوام نیاورد. در این صورت تقاضا برای حمل و نقل عمومی پایین تر از حدی قرار خواهد گرفت که بتواند سودآور باشد و لذا به تدریج فرایندی نزولی را آغاز خواهد کرد. تداوم استفاده از حمل و نقل عمومی، بدون توجه برنامه ریزان و مدیران شهری در کلیه سطوح به برنامه ریزی الگوی مناسب سکونتگاهها، کاربری اراضی و سیستم های حمل و نقل شهری، تقریباً ناممکن است.

نتیجه گیری

در اقتصاد اطلاعاتی جدید، شهرها نقش مهم تر و حیاتی تری در اقتصاد ملی و رقابت پذیری آن ایفا می کنند. البته در این شرایط جدید کار برای مدیران شهری در کشورهای در حال توسعه مانند ایران بسی پیچیده تر است. رقابت پذیری شهرها، بسیار بیشتر از گذشته، بستگی به ظرفیت بخش عمومی آنها در ارائه دامنه وسیع تر و پیچیده تر خدمات دارد.

فعالیت های مبتنی بر اطلاعات وابستگی شدیدی به ارتباطات رو در رو تجمع بنگاهها در یک مکان دارد. فن آوری های ارتباطی جدید به این روند شتاب بیشتری بخشیده اند و تقاضا برای مکان هایی را که دارای این

ترکیب عواملی که شهر را به بستر مناسبی برای رشد بهروری اقتصادی بدل می سازند تا حدود زیادی نتیجه سیاست ها و اقداماتی است که مدیران شهری در زمینه های مختلف انجام می دهند. انتخاب ترکیب مناسب سیاست ها و اقدامات کار ساده ای نیست

خصایص هستند به شدت افزایش داده اند. در گذشته مهم ترین مزیت شهرهای بزرگ ظرفیت آنها در جابجایی کالاها بود. در آینده مزیت رقابتی شهرها بستگی به ظرفیت آنها در جابجایی مردم، گردش جمع کردن آنها و ایجاد مکان هایی که در آن تبادل افکار و اندیشه ها صورت می گیرند، خواهد داشت.

ترکیب عواملی که شهر را به بستر مناسبی برای رشد بهروری اقتصادی بدل می سازند تا حدود زیادی نتیجه سیاست ها و اقداماتی است که مدیران شهری در زمینه های مختلف انجام می دهند. انتخاب ترکیب مناسب سیاست ها و اقدامات کار ساده ای نیست؛ خصوصاً با توجه به اینکه رقابت شهرها برای جذب نیروهای خلاق و کارآمد در عصر اقتصاد اطلاعاتی گسترش خواهد یافت.

واقعیت این است که بسیاری از سیاست های اقتصادی کشور طی سال های اخیر کاملاً در جهت مخالف این جایگاه و نقش عظیم شهرها در تحولات اقتصادی و اجتماعی بوده است.

اقتصاد شهرها فرصت های فوق العاده ای را برای رشد و توسعه اقتصاد منطقه ای و محلی فراهم می آورند. دارایی های شهرها بسیار وسیع و متنوع برای اقتصاد ملی اند. مطالعات زیادی باید در کشور صورت پذیرد تا جایگاه و نقش شهرها در اقتصاد به خوبی روشن شود. اگر به جای توجه به جنبه های منفی شهرها بر جنبه های مثبت نگریده شود، این نکته به خوبی روشن می گردد که شهرها نقشی بسیار حیاتی را در اقتصاد کشور بر عهده دارند. سیاست های ملی که به این جنبه های مثبت توجه کرده و به دنبال سرمایه گذاری بر روی آنها باشد، نه تنها به شهرها بلکه به کل اقتصاد کشور کمک کرده است.

ایران کشوری است که به هر حال به سوی شهری شدن سریع حرکت می کند. سهم شهرها از اقتصاد ملی در حال افزایش است. شهرهای بزرگ و پراهمیت مانند تهران، مشهد، اصفهان، تبریز، شیراز و اهواز سهم عمده ای در اقتصاد ملی دارند. نقش و کار شهرهای بزرگ در حال تغییر و تحول است. شهرها نقاط اتصال نواحی شهری اند. برای آنکه این شهرها بتوانند در اقتصاد جدید جهانی همچنان سهم خود را در اقتصاد ملی حفظ کنند، لازم است توجهات خاصی از این دیدگاه به آنها صورت پذیرد.

زیرنویسها

- 1- Information Economy
- 2- Urban Productivity
- 3- Agglomeration Economies